

RUTA DRAMATITZADA “NARCÍS OLLER” . VALLS

Societat Narcís Oller

(<http://www.narcisoller.cat>)

GUIÓ de la Ruta Dramatitzada, estrenada el dia de Sant Jordi de 2007,

Actrius: Iolanda Pérez i Sara Esteban

Punt de trobada: Plaça del Quarter , davant el monument a Narcís Oller

Dos personatges caracteritzats com els personatges de l'època de Narcís Oller, la Consol i la Remei.

(La Remei va més endavant i crida la Consol que camina més a poc a poc)

Remei: Va Consol que ens estan esperant i hem de començar la ruta.

Consol: Ja vinc dona, ja vinc!

Remei: No sé com ens ho fem, però sempre arribem tard.

Consol: A veure! Totes les coses bones es fan esperar, no ? D'on vénen avui?

Remei: Avui, vénen de l'institut (*nom de l'institut que sigui*) Bon dia a tothom! Jo sóc la Remei i ella és la Consol, som de Valls de tota la vida i us podem explicar moltes tafaneries.

Consol: De Narcís Oller s'ha dit moltes coses, s'ha discutit si era naturalista...

Remei: O realista

Consol: Si era de poble

Remei: O de ciutat

Consol: Si era un gran escriptor o un escriptor de pa sucats amb oli.

Remei: Ja veieu que sempre el va acompanyar la polèmica i el debat. Narcís Oller va néixer aquí...

Consol: a Valls,

Remei: l'any...

Consol: 1846

Remei: i va estudiar Dret a ...

Consol: Barcelona.

Remei: Molt bé, ara ho expliques tu!

Consol: L'ofici que li donava calers era el de procurador dels tribunals, però la seva autèntica passió era l'ESCRITURA, a la que només es podia dedicar durant les vacances d'estiu. Com una vegada que va patir una malaltia a la vista que li va impedir escriure durant uns 7 o 8 mesos, ai pobre, quin calvari!

Remei: Narcís Oller és un dels autors més representatius de la literatura catalana i... i... com a literat i home culte, estudiós, no vivia d'esquena a les persones que el rodejaven, en aquells moments la societat patia els canvis polítics i econòmics que com sabeu es van donar entre l'Antic Règim i la Revolució Industrial.

Consol: La Revolució del 68 el va marcar molt, perquè els vallencs de classe baixa es van revoltar i gairebé maten el seu tiet davant de tota la família. Oller mai va poder oblidar aquesta escena tan terrorífica. Clar, ell era de dretes, per això un dels polítics que més va admirar fou el General Prim.

Remei: Deixa't estar de romanços i anem a tombar pels carrers i places de Valls.

Consol: O Vilaniu en els seus llibres.

Remei: Consol! Carrers, places, personatges, fets històrics, costums,... que li van servir d'inspiració per escriure novel·les com *La bogeria* o *La febre d'or*.

Consol: (*xafarderia:*) A Vilaniu defineix Valls com “*el niu més plaent de la terra*”, però també com un “*poble de cridaners*”.

Fotografia de grup al costat del bust (si suprimim la parada, millor a la Sala de Plens)

Parada 1: Carrer de la Cort (a l'alçada de la pastisseria Martí, caminant)

Remei : El carrer de la Cort ha estat des de sempre el carrer més comercial del barri antic i on tenien la casa diverses famílies il·lustres de la ciutat.

Consol: Aquí tenim el Centre de Lectura, que és de l'època de Narcís Oller, les botigues i algunes cases senyoriales com aquesta (*Davant de la perruqueria masculina*). L'escriptor va néixer en aquest carrer

Remei: al número 25,

Consol: en el si d'una família benestant, l'any

Remei: 1846

Consol: i va morir a Barcelona l'any

Remei: 1930

Consol: Però no ho estava dient jo?

Remei: Oh! Qui la fa la paga!

Consol: El seu pare era Josep Oller i Yxart, advocat i promotor fiscal, que a més de tenir una casa en aquest carrer era propietari d'una finca als Boscós de Valls.

Remei: Rosa de Moragas i de Tavern, la seva mare, també residia aquí a la vora.

Consol: Als tres anys va quedar orfe de pare i la família anà a viure a casa del germà de la seva mare, a Ca'ls Moragas.

Remei: Als 17 anys, de moment se'n va anar a estudiar a Barcelona, fins que definitivament s'hi va quedar a viure ja treballant d'advocat als 28 anys.

Consol: Es va casar amb Esperança Rabassa i van tenir tres fills. Cal dir que de la vida privada d'Oller se n'ha fet poca difusió.

Remei: Va, ara ja prou de fer safareig...

Consol: Espera't, deixa'm fer... Vivia a la Rambla de Catalunya, número 14, passava les vacances a Puigcerdà a la casa pairal del seu cunyat, però mai va perdre el contacte amb Valls.

Remei: Va xiquets, anem que ara us ensenyarem l'Ajuntament.

Parada 2: Sala de Plens de l'Ajuntament

(Ens trobem a la Galeria de Vallencs il·lustres, segueixen a la Consol mentre Remei espera que pugin)

Consol: Estem a la Sala de Plens de l'Ajuntament que a finals del segle XIX, amb motiu de la celebració de les Festes Decennals de la Mare de Déu de la Candela es convertí també en la Galeria de Vallencs Il·lustres.

Remei: Un dels molts actes que se celebren durant les festes és la incorporació en aquesta Galeria d'un nou retrat dedicat a un ciutadà il·lustre.

Consol: Per exemple, Pau Baldrich i Martí, polític fundador de les festes Decennals al 1791! Fa més de 200 anys!

Remei: Lluís Bonifàs i Massó, escultor del període barroc, molt important en l'àmbit català o Jaume Huguet i Pedrol, retaulista, és a dir que feia retaules, i direu, que és un retaule? Doncs, és com un còmic medieval que explica una història en vinyetes.

Consol: Francesc Galofré Oller, pintor important, el retrat el teniu sortint a l'esquerra, va ser l'autor de gran part dels retrats que podeu veure aquí.

Remei: Robert Gerhard i Ottenwaelder, o com es digui en Alemany. Fou un gran músic i compositor Vallenc contemporani que és més conegut a Estats Units o a Alemanya que a Catalunya, també està aquí fora.

Consol: Narcís Oller i Moragas és l'únic Vallenc Il·lustre que va saber que el posarien a la Galeria, però va morir just abans de que pengessin el seu retrat a les Decennals de 1931.

Remei: Narcís Oller va ser el primer novel·lista català modern reconegut internacionalment. Va seguir els corrents literaris europeus i va formar part de la Renaixença, aquell procés de recuperació de la llengua i de la nostra cultura catalana, la de la Terra. En la qual també van destacar juntament amb ell, en poesia, Jacint Verdaguer, i en teatre, Àngel Guimerà.

Consol: Un dels motors de la Renaixença van ser els Jocs Florals, un certamen literari que premiava les millors creacions literàries, en prosa i sobretot en poesia.

Hi havia tres temes bàsics "Fe, Pàtria i Amor" amb l'objectiu de potenciar l'escriptura en català.

Remei: Narcís Oller va anar a veure els Jocs Florals del 1877, animat pels seus amics. Fixeu-vos si li va agradar tot aquell entusiasme per la llengua que es va decidir a escriure les seves obres en català i va presentar-se als Jocs Florals. Va tenir molt d'èxit, i ell mateix va promoure Jocs Florals com els que es van fer a Valls per les Decennals del 1881.

Consol: Tres motius van fer que Narcís Oller escrivís en català; **1r**, l'assistència als Jocs Florals; **2n**, el viatge que va fer amb el seu cosí a París en motiu de l'Exposició Universal; i **3r**, les tertúlies en el Cafè Espanyol.

Comença escrivint en català uns articles que apareixen a "La Renaixensa" que parlaven sobre el viatge a París, després, *Croquis del natural* (1879) i el mateix any, fora premiat en els Jocs Florals pel conte *Sor Sanxa*, i un any més tard tornà a guanyar un premi per la novel·leta *Isabel de Galceran*.

Remei: I l'any 1882 publicà la seva primera novel·la, *La papallona*, que el va donar a conèixer fora de les nostres fronteres i el va popularitzar com a escriptor.

Consol: Narcís Oller en les seves memòries literàries recordava una anècdota que reflecteix de la popularitat de la seva primera novel·la.

Remei: Jo faig de castanyera! (*la dona al peu de la seva torradora, molt intrigada, llegint-lo*)

Consol: I jo de Narcís Oller! (*s'atansa a la Remei com si li anés a comprar castanyes, agradablement sorprès*) - *Quin llibre més bonic llegiu!...*

Remei: -Ah!- feu ella -, *ho diu per les cobertes, oi? Doncs més li agradaria si el llegís, tot i que em fa plorar. Veurà, compri'l; en diuen La papallona.*

Consol: Narcís Oller escrivia en català no solament per catalanisme, sinó també perquè el realisme exigia que tot semblés el més real possible.

Remei: Llavors va començar una polèmica amb els escriptors realistes castellans. Uns i altres s'escriuen cartes defensant la seva visió. Galdós, un famós novel·lista espanyol, li engalta:

"[...] le diré es que es tontísimo que usted escriba en catalán. Ya se irán ustedes curando de la manía del catalanismo y de la renaixensa. I si es preciso, por motivos que no alcanzo, que el catalán viva como lengua literaria, deje usted a los poetas que se encarguen de esto."

Consol: I Narcís Oller li va contestar:

"No, amigo Galdós, [...] lo que me hace escribir en catalán. Es algo muy superior, [...] copio costumbres i paisajes catalanes y catalanes son los tipos que retrato, en catalán los oigo producirse cada día, a todas horas, como usted sabe que hablamos aquí [...]"

Remei: Però altres escriptors castellans entenien i respectaven més Oller.

Consol: Digues, digues què va dir Juan Valera!

Remei: *"[...] yo creo que a la larga, o tal vez pronto, si siguen Vdes. escribiendo mucho y bien en catalán, se venderán y leerán en catalán, por toda España, sin necesidad de traducciones, como sin duda Vdes. nos leen en Cataluña sin traducirnos [...]"*

Consol: Res no el va fer canviar d'opinió, i Narcís Oller seguí fidel a la seva llengua i cultura.

Parada 3: Plaça del Blat

(Ens trobem a la Plaça del Blat, després de sortir de l'Ajuntament)

Remei: Aquesta plaça porxada com veieu, és la més important, peculiar pel seu desnivell i situada just al mig del rovell de l'ou, mireu: el carrer de la Cort, la Casa de la Vila, l'església arxiprestal de Sant Joan i nosaltres, al mig!

Consol: . És el punt central de les festes de Valls: la Candela, Sant Joan, Firagost i Santa Úrsula. És que a mi m'agraden molt les festes.

Remei: Una de les tradicions de Valls són justament els castells, expressions populars de "Força, equilibri, valor i seny". Valls és el bressol del fet casteller, i compta amb dues colles que fan castells; la Colla Joves Xiquets de Valls i la Colla Vella dels Xiquets de Valls. Es que a mi m'agraden molt les tradicions.

Consol: Tots aquests costums es recullen amb detall a Vilaniu.

(Mirant des de la porta de l'Ajuntament assenyaalem el balcó del Bruc)

Consol: Aquest balcó és el de l'antiga casa dels Sagarra anomenada a Vilaniu com la casa dels Montellà, des d'on la Isabel de Galceran, la protagonista, segueix l'actuació castellera.

Remei: Com ja sabeu, perquè us ho hem explicat abans, Narcís Oller agafava retalls de la seva vida quotidiana i els utilitzava per escriure les seves novel·les.

Consol: Si us expliqués... jo me'n sé una...

Remei: Vinga, va... explica-la aquesta...

Consol: Va, resulta que l'enterrament d'un client seu que havia mort boig el va impressionar tant que en va prendre notes i en 3 o 4 setmanes de l'estiu de 1898, a Puigcerdà, va escriure *La Bojeria*.

Parada 4: Església de sant Joan (davant de ca Monné)

Consol: Aquí tenim l'església arxiprestal de Sant Joan que va ser construïda el segle XVI sobre la superfície d'una antiga església romànica; la façana és d'estil renaixentista. Aquestes escultures representen Sant Pau, Sant Pere, Santa Margarida i Sant Sebastià...

Remei: (*tallant-la*) Calla, que a ells ara els hi interessa més Narcís Oller, oi?

Consol: La vida de Narcís Oller va estar marcada per dos crítics literaris molt importants i amics seus, el seu cosí Josep Yxart i Joan Sardà.

Remei: Perquè ells dos el van introduir en els nous corrents literaris europeus d'aquell moment, el realisme i el naturalisme.

Consol: Deixant de banda el romanticisme i el costumisme.

Remei: Combinant les quatre coses del seu dia a dia, amb la seva gran imaginació.

Consol: Tenim un bon còctel literari!

Remei: Tu sempre pensant en les festes!

Consol: Sí, i no sóc la única, Oller i el seu cosí Yxart, van compartir moments d'oci, moments festius, viatges i com no, lectures. Fins hi tot, durant les vacances, feien novel·letes motejant gent de Valls i de Tarragona..

Remei: Tan fort era el lligam que els unia que fins hi tot va plasmar en les seves Memòries.

Consol: Que és van publicar trenta anys després de la seva mort.

Remei: Va sentir un dolor molt intens quan al 1895 va morir el seu cosí Josep Yxart.

Consol: Però el que vosaltres no sabeu, és que tres anys més tard va morir el seu altre amic i confessor Joan Sardà.

Remei: Del seu cosí va escriure: " [...] jo que havia estimat tota la vida el meu cosí com un germà predilecte i que l'admirava com a un mestre i mon millor guia en mes tasques literàries. Sa pèrdua ha

estat per a mi quelcom més que la coent mutilació que sentim en nostres afectes sempre que perdem un ésser volgut”

Consol: I de Sardà diu: “...davant de ses despulles... quina impressió més punyent de soledat, de buidor espiritual absoluta!

Parada 5: Plaça dels Escolans (sota la porta de les campanes)

Remei: Aquesta és la porta de les campanes per on sortien les dames de la bona societat de l'època de Narcís Oller, passant per darrera fins a la Plaça del Blat, per poder veure els castells, tal com explica a *Vilaniu*:

Consol: *Veus?, sortirem pel portal del campanar, travessarem el carreró d'En Simonet, i d'un salt som a la porta falsa que té en Montellà al carrer del Reixat Vell.*

Remei: En iniciar una obra, era pràctic, ja tenia pensat l'esbós de l'argument, el caràcter dels personatges principals, i allò que ell en deia la “finalitat ètica o social”

Consol: I mireu si era pràctic que va utilitzar aquest carrer que tenim aquí, el carrer de l'Església, per situar-hi la casa d'en Daniel Serrallonga, el protagonista de *La bogeria*. I fins hi tot moltes vegades construïa una novel·la a partir de l'argument d'un conte, per exemple del conte *Isabel de Galceran*

Remei: N'escrivi *Vilaniu*

Consol: El conte, *Un divendres de la Solís* té molts punts en contacte amb *Pilar Prim*.

Remei: I l'origen de *La Papallona* és el conte *Un estudiant*. S'inspirava en fets i persones que l'impressionaven i dels quals en feia uns apunts. *La bufetada* la va escriure perquè com diu a les Memòries Literàries:

Consol: “*L'hivern anterior, l'amic Matheu m'havia referit el cas extraordinari, que acabava d'ocórrer a Horta, d'un home - crec que mestre de cases- que, penedit d'haver donat en un moment d'excitació, una bufetada a la seva muller, s'havia després tallat la mà ofensora, exhortant-me a aprofitar-ho.*”

(Arribant al cap d'avall del carrer de l'escrivania)

Remei: Aprofitem per ensenyar-vos sencer el que és el campanar més alt de Catalunya, fa 74 metres fins dalt a l'agulla.

Consol: És de l'època d'Oller, així que segur que el devia veure construir.

Parada 6: Carrer Major

Remei: Ens trobem al carrer Major, antigament un dels carrers més importants de la ciutat, perquè aquí, els pagesos amb la seva collita venien a fer comerç amb els ciutadans de la vila.

Consol: Ara us llegiré un fragment de l'*Escanyapobres* on veureu el contrast que suposava l'arribada de la modernitat amb aquesta vida pagesa, com el ferrocarril.

“Un somni etern semblà apoderar-se de la vila, el somni que pesa damunt les poblacions pageses. Enmig d'aquella quietud, ressonava amb certa tristesa l'espiguuet potent de la locomotora, crit d'alerta d'una nova civilització sorollosa i atrafegada.

Llavors l'estació s'animava un xic; els veïns del raval guaitaven per les finestres; els pocs pagesos escampats per la plana com figuretes perdudes, es redreçaven i restaven embadalits, les mans plegades damunt l'eina de treball. [...] Ell corria, corria, i solament imponent-li fites coneixia l'espectador que guanyava camí. Però, així i tot, duia en si certa majestat, tot d'una atractívola i imponent, que obligava a mirar-lo. En el seu curs era capriciós i enjogassat.”

Remei: La relació de Narcís Oller amb la ciutat de Valls va estar marcada per un estira-i-arrotonsa arran de la presentació de personatges tipus en les seves primeres novel·les com, per exemple, un conco avar a *L'escanyapobres* i sobretot a *Vilaniu*.

Consol: Vilaniu era una població imaginada pel novel·lista i no pas una transcripció de la vila de Valls. Els seus personatges propis, tot i que prenia com a referents persones reals, tant és així que als vallencs que s'hi veien retratats, això no els feia cap gràcia.

Remei: Retrats com aquest d'aquí, veieu?

Aquí podem contemplar el cap d'un home del qual corren diferents llegendes. Les rajoles especifiquen que, com conta la llegenda, aquí hi fou esquarterat el bandoler vallenc Joan Serra (més conegut com la Pera).

Consol: Després de cada assassinat encenia dos ciris a la verge del Carme, església que després veurem. Lluís Llach ha musicat aquesta llegenda. Com feia la cançó?

Cantar: Era el segle XIX amb el nom de Joan Serra, es coneix un bandoler, per tothom en “La Pera”

Consol: Li agraaaaaa

Remei: Va, va, prou...

Consol: Molt bé, continuem cap a la plaça del Carme.

Passem per la plaça de les Garrofes i tirem avall per la plaça de la Fusta cap al Carme

Remei: I no baixeu de la vorera que els cotxes passen molt ràpid!

8a parada: Plaça del Carme (antic sindicat, davant l'hort del Carme)

Remei: Som a la plaça del Carme.

Consol: Dita de les Monges en l'univers de ficció d'Oller, aquí on ara hi ha aquests pisos nous es on se situa la casa dels Galceran a la novel·la *Vilaniu*, vivien davant d'un convent, en una zona pròxima a la sortida i entrada del poble perquè el carro llúis com calia.

Remei: També es recull el costum d'anar a fer castells davant la casa de les autoritats, en aquest cas a primera hora del matí del dia de la festa major. En aquestes línies descriu detalladament l'ambient i els personatges.

Ben aviat, en mig de la gentada, s'obrí un petit clap, al centre del qual es col·locà un home espitregat, ample de pit, de coll robust, massís de cames, nervut de braços i de cap petit (personificació vivent de l'Hèrcules mitològic), qui, amb la major naturalitat, es disposava a ésser la pedra fonamental de la columna humana que anava a erigir-se. Dos més, rivals de la seva fortalesa, es brindaren a servir-li de croses agafant-li els braços, que col·locaren sobre llurs espatlles. Així posats, almenys una vintena d'homes s'agarbonaren a l'entorn d'ells tres, formant un ample pedestal que, per estranya atracció de la voluntat, constituïa una sola massa, tan compacta i resistent que ni d'ull de serp. [...] La gralla començà la tonada del castell, el més resistent dels que venien caminant per damunt de la gent anà a posar-se dalt les espatlles de l'hèrcules, i, en menys d'un Jesús, es veieren aixecar-se cent braços d'acer del pedestal, i encastar-se a les pantorrilles d'aquell segon altres tantes mans ossoses i aferradisses com les urpes del lleó.

Consol: Si us ha agradat, podeu llegir com descriu tot el castell a Vilaniu. Sense marxar de la plaça; farem una mica d'història de la tradició més arrelada que tenim a Valls, les calçotades: Segons sembla, el calçot va ser la troballa d'un solitari pagès vallenc de finals del segle XIX conegut amb el nom de Xat de Benaiges. Oi, Remei? Ella tot això de les tradicions s'ho sap de pe a pa.

Remei: Sí, sí, se sembla la llavor de la ceba blanca. Quan la ceba ha crescut, s'arrenca i, després de guardar-la una temporada, es torna a plantar de forma que només quedi mig colgada. A mesura que creix la planta, cal anar-la calçant, és a dir, rodejant-la de terra. Quan estan llestos es couen a la flama i ja sabeu com es mengen.

Consol: Que us agraden els calçots? (*esperem la resposta*) Bé, però seguim amb Narcís Oller i anem pels carrers per on ell passejava i fixeu-vos en les seues noms, la seva estretor, el tipus de cases i fins hi tot les seves olors!

Parada 9: Plaça de l'Oli (caminant)

Remei: Aquesta és la típica plaça porxada Catalana i aquí a l'època de l'Oller us heu d'imaginar cada porxo amb els taulells de les parades de la botiga corresponent aquest és l'origen d'aquestes places Catalanes, com pot ser la de Vic, la d'Alcover, la de Reus,... Places que sempre han existit en l'entramat urbà.

Parada 10: Plaça dels Alls

Remei: Bé ja hem arribat a la Plaça dels Alls. Aquí on ara veiem aquest edifici de color rosa hi havia fins fa una vintena d'anys l'antiga casa Ca Moragas, ens hem d'imaginar la típica casa de l'època, un gran casalot amb un jardí ple de flors, plantes i arbres verdíssims, fonts i bancs, on és diu que sota d'una palmera Narcís Oller va escriure Vilaniu.

Consol: I on va passar la seva infantesa. Explica en les seves *Memòries* que des de petit es va sentir atret per la literatura; hi va influir la biblioteca del seu oncle, que li va fer de pare quan va quedar orfe. Va passar moltes hores llegint:

Remei: *De noi, molt noi encara, ja vaig sentir gran afició a les lletres. Atengui bé que no dic als llibres, car entre aquests abunden els de ciències, i aquestes grans senyores mai no han tingut cap atractiu per a mi. Un oncle meu, de branca materna, que em féu de pare per haver perdut jo el meu de molt menut, [...] don Josep Moragas i Tavern, tenia, en son casal de Valls, on vivíem, una esplèndida biblioteca que jo remenava a voluntat.*

Parada 11: Antic Hospital de sant Roc

Remei: Com ja heu pogut escoltar, l'obra de Narcís Oller s'estén en un període de 30 anys, des del 1879, en que va publicar la seva primera obra important, *Croquis del natural*, fins al 1906, en que va publicar la seva darrera novel·la, *Pilar Prim*.

Consol: Observació, imaginació i sentiment van ser les seves premisses com a escriptor. Per tenir una opinió pròpia, us recomanem que llegiu Narcís Oller. Per últim us llegiré dues línies d'un carta que va escriure a Galdós i que reflecteix molt bé el seu amor cap a la literatura catalana:

“Escric novel·la en català perquè visc a Catalunya, copio costums i paisatges catalans i catalans són els tipus que retrato, en català els sento cada dia, a totes hores, com vostè sap que parlem aquí.”

Remei: Bé esperem que us hagi agradat i que us emporteu una bona part del que us hem intentat explicar.

Consol: Nosaltres ens anem a descansar una miqueta, uf, com tinc les varius!

Les dues: Adéu-siau.

Remei: Sí, sí, jo tinc les cames que em fan figa...